

Violeta GRAVROCK

Vytauto Didžiojo universitetas

Eugenijus DANILEVIČIUS

Vytauto Didžiojo universitetas

Atsakomybė už kūriniją pagal popiežiaus Pranciškaus encikliką „Laudato Si“

Šiame straipsnyje apibūdinti pagrindiniai atsakomybės už kūriniją ištakų Šventajame Rašte ir pagal popiežiaus Pranciškaus encikliką „Laudato Si“ bruožai, atskleisti esminiai atsakomybės už kūriniją aspektai: taikos kūrimas, švietimas ir ekologinis dvasingumas. Straipsnyje taip pat numatomos enciklikos „Laudato Si“ pateikiamų atsakomybės už kūriniją ugdymo rekomendacijų panaudojimo tikybės mokyme galimybės. Straipsnio pabaigoje pateikiamos šio teorinio tyrimo išvados.

In this article the main features of the responsibility for the creation origins main features in the Bible are described and in accordance with pope Francis encyclical letter Laudato Si, revealed the main aspects of responsibility for the creation: creating peace, educating and ecological spirituality. Possibilities of using the responsibility for creation development recommendations which are provided in the encyclical „Laudato Si“ in education of religion also are anticipated in this article. The conclusions of this theoretical study are presented at the end of the article.

Ivadas

Tyrimo aktualumas. Žmonijos civilizacijų istorinėje raidoje pastarųjų dviejų šimtų metų laikotarpis išsiskiria savo intensyviu ir agresyviu antropogeniniu poveikiu gamtinei aplinkai. Šis poveikis sukėlė klimato kaitos pokyčius ir sudarė prielaidas ekologinėms katastrofoms. Susidariusi situacija yra globali ir reikalaujanti neatidėliotinų sprendimų. Iki XX amžiaus pabaigos pasaulio sukūrimo teologija buvo užgožta kitų (darbo, socialinės veiklos, moralės) žmogaus gyvenimo sričių teologijos, todėl atsakomybės už kūriniją samprata tapo neaiški patiems krikščionims. Viešosios nuomonės tyrimų centro Pew Research Center atlikto tyrimo duomenimis krikščionimis save

laiko 2,18 mlrd. žmonių, tai sudaro beveik trečdalį pasaulio gyventojų.¹ Tikėtina, kad jei dauguma krikščionių suvoktų ir vieningai prisiimtų atsakomybę už Dievo planą žmonijai ir asmeniškai jo laikytųsi, kartu siekdami kuo platesnio ekumeninio ir tarpreliginio bendradarbiavimo, ekologinių problemų sprendimas būtų žymiai spartesnis ir efektyvesnis.

Didėjant ekologiniams iššūkiams, popiežius šv. Jonas Paulius II, o vėliau Benediktas XVI ėmėsi iniciatyvų grąžinti pasaulio kūrimo teologijai deramą vietą. Šie popiežiai išvelgė, kad dabartinės ekologinės krizės tikrųjų ištakų esmė – pagarbos Dievo planui nebuvimas ir skatino tikinčiuosius atsigręžti į kūrinių, kuri *iki šiol tebedūsauja ir tebesikankina* (Rom 8, 22).

Santykiai tarp individų arba bendruomenių ir aplinkos niekada negali būti atsieti nuo jų santykių su Dievu. Kada žmogus atsuka nugarą Kūrėjo planui, jis išprovokuoja netvarką, kuri neišvengiamai atsiliepia visai likusiai sukurtajai tvarkai. Todėl ekologinės atsakomybės stoka pirmiausia yra moralinė problema, paremta antropologine klaida, kuri kyla, kai žmogus užmiršta, jog gebėjimas keisti pasaulį visada turi būti gerbiamas Dievo sumanymas kūriniui.²

Popiežius Pranciškus, tęsdamas savo pirmtakų darbus, išleido gamtos ir žmogaus ekologijos sąsajoms skirtą encikliką apie bendruosius namus „Laudato Si“, kurioje atskleidžia pasaulio ekosistemas apėmusias problemas ir ragina krikščionis imtis asmeninės atsakomybės už kūrinių išsaugojimą.

Straipsnio tema aktuali, nes prieš pradedant krikščionišką ar ekonominę veiklą, pirmiausia dera apmąstyti pasaulio kūrimo faktą ir iš jo kylančią žmogaus atsakomybę už kūrinių. Gyvenimas yra Dievo dovana žmogui, todėl krikščionio pareiga yra išmolti priimti šią dovaną, klausytis ir girdėti Evangelijos žinią, būti pasiruošusiam perduoti ją kitiems. Jėzus savo įsikūnijimu, gyvenimu, mirtimi ir Prisikėlimu pratęsė Tėvo Kūrėjo darbą, todėl žmogus turi būti dėkingas už galimybę gyventi ir tęsti Viešpaties patikėtą užduotį: pripildyti žemę ir valdyti ją (plg. Mt Pr 1, 1). Ši užduotis, pasak J. Girniaus, įgalina žmogų įgyvendinti du pašaukimo aspektus: 1) laikinį arba pasaulinį: „Laiko pasaulyje mūsų uždavinys siekti kultūrinio žemės apvaldymo ir jos jėgų palenkimo mūsų žmogiškajai valiai“³; 2) amžinąjį arba dvasinį: „Priklausomybė amžinybės pasauliui mus įpareigoja rūpintis mūsų dvasine tobulyste, teologiniu terminu tariant, sielos išganymu“⁴. Tai įgalina suprasti, kad Viešpats kviečia kiekvieną žmogų valdyti kūrinių ne vedamą egoistinių, konsumerizmo, utilitarizmo ir hedonizmo principų, bet atsakingai besivadovaujantį žmonijos sukaupia išmintimi ir Dievo nustatyta tvarka.

¹ Pew Reserch Center ataskaita (2013), žiūrėta 2018 11 20, <http://www.pewresearch.org>
<http://www.pewresearch.org/fact-tank/2013/03/22/number-of-christians-rises-but-their-share-of-world-population-stays-stable/>.

² John Paul II, *Common Declaration on Enviaromental Ethics* (2002).

³ J. Girnias, *Raštai*. T. 1 (Vilnius: Mintis, 1991), 248.

⁴ Ten pat.

Straipsnyje pristatomi svarbiausi lankančiųjų tikybos pamokas X gimnazijos 8 klasių moksleivių atsakomybės už kūrinių sampratos empirinio kiekybinio tyrimo rezultatai. Anoniminė anketinė moksleivių apklausa buvo atlikta 2018 metais, jos metu į anketos klausimus atsakė 49 respondentai, kurie savo asmeninius pastebėjimus ir samprotavimus žmogaus santykio su kūriniu tema galėjo pateikti atsakydami į uždaro ir atviro tipo anketos klausimus.

Tyrimo parametrai. Išgryninta tyrimo problema – vartotojiškoje visuomenėje yra nepakankamai suvokta atsakomybės už kūrinių prasmę. Tyrimo objektas – atsakomybė už kūrinių. Tyrimo tikslas – apibūdinti atsakomybę už kūrinių Popiežiaus Pranciškaus enciklikoje „Laudato Si“. Straipsnyje keliami šie tyrimo uždaviniai: 1) apibūdinti pagrindinius atsakomybės už kūrinių ištakų bruožus Šventajame Rašte; 2) pristatyti esminius atsakomybės už kūrinių aspektus pagal popiežiaus Pranciškaus encikliką „Laudato Si“. Tyrimo metodai. Teoriniam tyrimui atlikti buvo taikomi šie metodai: teologinių ir pedagoginių mokslinių šaltinių analizė, informacijos sisteminimas ir apibendrinimas.

Pagrindiniai atsakomybės už kūrinių ištakų Šventajame Rašte bruožai

Šventasis Raštas moko, kad kiekvienas žmogus yra sukurtas pagal Dievo paveikslą ir panašumą iš meilės. „Dievas apžvelgė visa, ką buvo padaręs, ir iš tikrųjų matė, kad buvo labai gera“ (Pr 1, 31). Žmogus pajėgia save valdyti, gali save pažinti, bendrauti su kitais asmenimis, laisvai save dovanoti. Kiekvienas žmogus yra ypatingas ir Dievo mylimas, panorėtas ir būtinas. Viešpats sako: „Dar prieš sukurdamas iščiose, tave aš pažinau“ (Jer 1, 5).

Žmogaus sukūrimo tikslo kilnumas atskleidžiamas Senojo Testamento Pradžios knygoje, kurioje rašoma, kad Dievas nuo amžių, dar prieš sukurdamas pasaulį, norėjo sau dukterų ir sūnų pagal savo paveikslą ir panašumą (Pr 1, 27).

Pagal Dievo planą žmogus ir visa likusi kūrinių turėjo šlovinti Dievo didybę. „Dangūs apskaitina Dievo garbę, dangaus skliautas skelbia jo rankų darbą“ (Ps 19, 2). Jei Dievo garbę atspindi planetos, žvaigždės, augalai ir gyvūnai, juo labiau ją turėtų išreikšti kūriniai, apdovanoti Dievo dvasia. Žmogui Dievas lėmė būti teikiančiu Kūrėjui džiaugsmą. Viešpats žmogų sukūrė, kad Dievą pažinęs, leistųsi jo mylimas ir taptų Dievo šviesa kitiems.

„Pripildykite žemę ir valdykite ją!“ (Pr 1, 28) – šis įsakymas apeliuoja į žmogaus pašaukimą ne vien apmąstyti gamtą, būti jos stebėtoju, bet dirbti ir saugoti, suteikiant gamtai vertę. Patikėdamas kūrinių žmogui, Dievas pats liko savo kūriniuose ir pasaulio valdyme kiekvieną akimirką. Tai suprantančiam žmogui privalu išsiugdyti nuostatą tarpininko, padedančio gamtai gyventi pagal Dievo pašaukimą. „Žmogaus užduotis

būti atsakingam už kūriniją pirmiausia reiškia mokėjimą naudoti ją tam, kam ji pajėgi ir pašaukta, bet ne kad ji būtų atgręžta pati prieš save⁵.

Žmogus yra kūrinijos centras ir širdis. Visa kūrinija pavesta žmogui, kuriam suteikta kunigystės ir pranašavimo galia. „Žmogus davė vardus visiems galvijams, visiems padangių paukščiams ir visiems laukiniams žvėrimis“ (Pr 2, 20). Žmogus turi parvesti kūrinius pas Dievą, švęsti su kūrinija liturgiją ir šlovinti Kūrėją. Dievas visa sukūrė ne vien mūsų naudai, bet ir didesnei savo garbei, kad, matydami jo kūrinijos įvairovę taptume pajėgūs pažinti Kūrėjo galią, išmintį ir meilę, kuriais visa buvo sukurta.

Naujajame Testamente kaip ir Senajame Testamente akcentuojamas žmogaus pašaukimas būti išmintingu kūrinijos vadovu:

Vartodama namų aplinkos įvaizdžius, krikščioniškoji teologija kalba apie žmogų kaip apie namų šeimininką, kuriam Dievas patikėjo rūpintis visomis savo gėrybėmis (plg. 24, 45). Žmogus, naudodamasis savo išradingumu, gali išskleisti visus regimosios kūrinijos išteklius ir vykdo šį dalyvaujamąjį viešpatavimą regimajai kūrinijai per mokslą, technologiją ir meną⁶.

Naujajame Testamente apibūdinant žmogaus santykį su kūrinija įvedamas naujas aspektas – dieviškoji žmogaus išūnystė: „Iš grynios meilės, laisvu savo valios nutarimu, jis iš anksto paskyrė mus per Jėzų Kristų tapti jam išūniais savo malonės kilnumo šlovei. Ja jis apipylė mus dėl Mylimojo“ (Ef 1, 5–6). Kūrinija savo garbės pilnatvę pasiekė įsikūnijusiame Dievo Sūnuje, kuriame „kūniškai gyvena visa dievystės pilnatvė“ (Kol 2, 9) ir amžinoji jo paskirtis – „ne antroji mirtis, bet naujoji Jeruzalė, į kurią įžengs Avinėlio sužadėtinė – Jo atpirktoji žmonija“ (Apr 21, 8–9). Žmonija kaip bedruomenė yra kviečiama tapti Dievo šventove: „Žmonės pašaukti būti Dievo šventove, kurioje Jis gyventų, ir būti Jo mylima tauta“ (2 Kor 6, 16). „Žmogiškieji asmenys pašaukti liudyti savo dalyvavimą dieviškajame kūrybiškume ir šioje srityje įpareigoti pripažinti savo kaip kūrinių, kuriems Dievas patikėjo didžiulės vertės atsakomybę valdyti fizinę visatą, padėti“⁷.

Šventasis Raštas leidžia suprasti, kad Kūrėjas dovanojo žmogui tobulai sutvarkytą pasaulį, kuriame aplinka, augalai, žuvis, paukščiai ir žvėrys gyvena glaudžiamame tarpusavio santykiyje. „Žmogaus egzistencija remiasi trimis tarp savęs artimai susijusiais svarbiausiais santykiais: santykiu su Dievu, santykiu su artimu ir santykiu su žeme“⁸.

⁵ J. Ratzingeris, *Pradžioje Dievas sukūrė* (Vilnius: Bernardinai.lt., 1996).

⁶ Tarptautinė teologijos komisija, „*Bendrystė ir tarnystė*. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą“, 59 (2005), Internetui parengė Katalikų interneto tarnyba, žiūrėta 2019 01 14, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_doc_20040723_communion-stewardship_lit.html#_pagal.

⁷ Ten pat, 95.

⁸ Popiežius Pranciškus, *Enciklika Laudato Si*, 66, (2015), žiūrėta 2018 11 14, <http://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/pranciskus/enciklikos/laudato-si>.

Visa, kas egzistuoja, priklauso Dievui, kuris patikėjo tai žmogui, kaip atsakingam ir mylinčiam prižiūrėtoju. Patikėjo ne tam, kad šis savavališkai gamta naudotųsi, bet, būdamas protingiausias tarp jų ir vienintelis apdovanotas Dievo Dvasia, mylėtų, prižiūrėtų ir rūpintųsi. Dievas visa sukūrė žmogui, bet žmogų sukūrė tam, kad jis Dievui tarnautų, Jį mylėtų ir Jam aukotų visą kūriniją.⁹ Jeigu žmogus nebenori būti Dievo bendradarbiu, bet trokšta užimti Jo vietą, tada gamta jaučiasi išnaudojama, engiama ir pradeda maištauti.

Popiežiaus Pranciškaus enciklikos metodologinį pagrindą sudaro Šventojo Rašto nuorodos į žmogaus santykį su kūrinija ir jo pirmtakų šv. Jono Pauliaus ir Benedikto XVI atsakomybę už kūriniją skatinantys darbai.

Esminiai atsakomybės už kūriniją popiežiaus Pranciškaus enciklikoje „Laudato Si“ aspektai

Teistai ir ateistai sutaria, kad „žemė iš esmės yra bendras paveldas ir jos vaisiais turi naudotis visi“¹⁰. Tai taikytina ir žmonėms, ir kitoms gyvybės formoms, kurios turi teisę taikiai gyventi šiame pasaulyje. „Šitai nereiškia, jog visos gyvos būtybės sulyginamos ir paneigiama žmogaus ypatinga vertė“.¹¹ Žemė nėra sudievinama, o kiti kūriniai nėra iškeliami virš žmogaus, bet pabrėžiama didžiulė žmogaus, kaip dvasia apdovanotos būtybės, atsakomybė prieš likusią kūriniją. Tarp atskirų organizacijų pasireiškiantis polinkis sumenkinti žmogų ir dėl kitų rūšių išlikimo kovoti labiau, negu dėl savo artimo apsaugos, prieštarauja Dievo planui. „Tikrai privalu rūpintis, kad su kitomis būtybėmis nebūtų neatsakingai elgiamasi, tačiau pirmiausia turėtų piktinti didžiulė nelygybė tarp mūsų pačių, nes ir toliau pakenčiame tai, kad kai kurie save laiko vertesniais už kitus“¹². Rūpinimasis vienos ar kelių rūšių išlikimu, atsietai nuo kitos kūrinijos, suteikiant pirmenybę kitų būtybių sąskaita, nėra į taiką vedantis kelias.

Artimos vienybės su kitomis gamtos būtybėmis jausmas negali būti autentiškas, jei sykiu širdyje stokojama švelnumo bei atjautos kitiems žmonėms ir rūpinimosi jais. Kas kovoja prieš prekybą gyvūnais, kuriems gresia išnykimas, bet lieka visiškai abejingas prekybai žmonėmis, nesidomi vargšais ar yra pasiryžęs sunaikinti jam nepatinkančius žmones, tas elgiasi akivaizdžiai nenuosekliai.¹³

Popiežius Pranciškus primena, kad žmogaus ir gamtos santykiyje viskas yra tarpusavyje susiję. Gamtos apsaugos, socialinio teisingumo ir taikos klausimai neperskiriami koreliuoja tarpusavyje ir turi būti sprendžiami kartu. Žmogus, nuoširdžiai

⁹ Katalikų Bažnyčios Katekizmas (Kaunas: Tarpdiecezinė Katechetikos Komisijos Leidykla, 1996), 358. Pranciškus, *Enciklika Laudato Si*, 93.

¹¹ Ten pat, 90.

¹² Ten pat.

¹³ Ten pat, 91.

besirūpinantis kūrinija, į visuotinę brolystę įtraukia kiekvieną Dievo kūrinį, taip pat ir kitą žmogų. Tačiau

abejingumas ar žiaurumas šio pasaulio kitam kūriniiui galiausiai visada kažkaip persiduoda mūsų elgesiui su kitais žmonėmis. Širdis yra tikrai viena, todėl tas pats niekingumas, skatinantis blogai elgtis su gyvūnu, netrukus ima reikštis santykiuose su žmonėmis¹⁴.

Pirmasis esminis atsakomybės už kūriniją popiežiaus Pranciškaus enciklikoje „Laudato Si“ aspektas – taikos saugojimas. Krikščionybės ir kitų pasaulio religijų skelbiama pasitikėjimo ir vilties žinia skatina žmones atsigręžti į savo Kūrėją ir palenkti širdis ekologinės civilizacijos kūrimui. Krikščionys tiki, kad pasaulis yra sukurtas Dievo, išgelbėtas per Jėzų Kristų ir palaikomas gyvybę teikiančios Šventosios Dvasios. Kalno pamoksle Kristus skelbia: „Palaiminti taikdariai, nes jie bus vadinami Dievo vaikais“ (Mt 5, 9). Šis palaiminimas ragina apsvarstyti nuolat pasikartojančias karo nesantaikų situacijas, kai konfliktus išprovokuoja žmogaus pomėgis kritikuoti, griauti, statyti sienas, bet ne tiltus. Pažadas „jie bus vadinami Dievo vaikais“ (Mt 5, 9) skirtas tiems, kurie pasirenka būti taikdariais, nešti ramybę žmonėms ir visai kūrinijai. Popiežius Pranciškus nuolat ragina atsizadėti *atmetimo kultūros*, kuri pasižymi besaikiu vartojimu, rinkos ekonomikos neįtakumu vargstantiems, korupcija ir atsigręžti į tikrąjį Bažnyčios pasirinkimą, t. y. rūpestį vargšais. Siekdamas širdžių atsivertimo, 2015 metais popiežius Pranciškus atidarė jubiliejinius gailestingumo vartus.

Jubiliejiniai metai, kildinami iš Izraelio tautos tradicijos, įtraukia ir naują sandorį su žeme: palikti ją ilsėtis, nes beatodairiškas naudojimas ją nualina, o nekontroliuojamas žemės išteklių naudojimas kelia grėsmę taikai tarp žmonių. Judaizmo tradicija nurodo ir principą *tikkun olam* (atkurti, pagydyti pasaulį), tačiau ypač ragina gerbti šabą, per jį sustabdyti visas darbinės veiklas, leisti ilsėtis gamtai ir kreipti širdį į savo artimus bei bendruomenę.¹⁵

Šv. Jonas Paulius II laiške „Taika su Dievu kūrėju – taika su kūrinija“ pranašiskai nurodė, jog

auga suvokimas, kad pasaulio taikai vis didesnę grėsmę kelia ne tik ginklavimosi varžybos, regioniniai konfliktai bei neteisingumas žmonių ir tautų santykiuose, bet ir pagarbos gamtai stygius, nežabotas jos resursų grobstymas ir progresuojantis gyvenimo kokybės nuosmukis.¹⁶

¹⁴ Pranciškus, *Enciklika Laudato Si*, 92.

¹⁵ L. Larivera, žurnalas *La Civiltà Cattolica* 3961 (2015), 579, žiūrėta 2019 01 24, <https://www.laciviltacattolica.it/articolo/religioni-e-crisi-ecologica/>.

¹⁶ John Paul II, *Message for the celebration of World Day of Peace. Peace with God the Creator, peace with all of creation* (1990).

Jo teigimu, aplinkosaugos problemos yra antropoginės, valdymo ir etinės krizės ženklas. Remdamasis 2000-aisiais metais Hagoje grupės nevyriausybinų organizacijų pasirašyta Žemės Chartija, popiežius Pranciškus kviečia

atsukti nugarą savigriovos laikotarpiui ir pradėti iš naujo. Tačiau tam, kad tai galėtų tapti tikrove, dar neišsiugdėme visuotinės sąmonės. Todėl drįstu iš naujo pasiūlyti vertingą iššūkį: kaip niekada istorijoje, bendras likimas įpareigoja ieškoti naujos pradžios <...>. Tegu mūsų epocha bus atmenama kaip naujos pagarbos gyvybei, tvirto ryžto siekti tvarumo, intensyvesnės kovos už teisingumą ir taiką, džiugaus gyvybės aukštinimo pradžios metas¹⁷.

Antrasis esminis atsakomybės už kūrinių popiežiaus Pranciškaus enciklikoje „Laudato Si“ aspektas – švietimas ir ekologinis dvasingumas. „Nauja linkme pasukti privalo daug dalykų, tačiau pirmiausia pasikeisti turi žmogus“¹⁸. Mus supančios aplinkos ekologinių problemų atsiradimas ir sprendimai lemtingai priklauso nuo intelektiniu ir kultūriniu aspektais ribotų žmonių.

Žemas šalies gyventojų, profesionalų ir valdžios atstovų, priimančių sprendimus šiose srityse, ekologinės sąmonės ir kultūros lygis yra lemiamas ekologinės degradacijos veiksnys, be abejo, tapsiantis barjeru, pereinant prie darnaus vystymosi. Vienintelė reali išeitis iš šios aklavietės – tolydumo etikos tolesnė plėtra, atkuriant vientisą pasaulio vaizdą ir žmogaus ryšį su Dievu ir jo kūriniu.¹⁹

Nevyriausybines organizacijas turi viešinti problemas, valstybinės institucijos – parengti įstatymus ir veiklos planus problemoms spręsti, tačiau

įstatymų ir taisyklių ilgainiui nepakanka žalingam elgesiui apriboti, net ir esant veiksmingai kontrolei. Kad teisinės normos padariniai būtų reikšmingi ir tvarūs, didžiama visuomenės narių jas turėtų priimti tinkamai motyvuoti ir reaguoti remdamiesi pakitusiomis asmeninėmis nuostatomis²⁰.

Nesaugumą kelianti situacija pasaulyje skatina atskirus žmones užsiverti savyje, būti godžiais ir tapti abejingais bendrajam gėriui. Įsigalėjęs vartotojiškas mąstymas ardo bendruomenines nuostatas. Atsisakoma altruistinių poelgių visuomenės naudai, neatsižvelgiama į aplinkos saugumą susiaurinant interesus iki savo ir savo artimiausių žmonių poreikių patenkinimo, dėl ko kyla ne tik gamtinės nelaimės, bet ir smurto protrūkiai tarp žmonių. Tačiau popiežius Pranciškus išreiškia viltį, kad

¹⁷ Pranciškus, *Enciklika Laudato Si*, 207.

¹⁸ Ten pat, 202.

¹⁹ Remigijus Čiegis ir kt., *Darnus ekonimikos vystymasis: etniai ir dvasingumo pagrindai* (VU, ASU, KSPMC, 2017).

²⁰ Pranciškus, *Enciklika Laudato Si*, 211.

vis dėlto ne viskas prarasta, nes žmonės, gebantys nusmukti iki žemiausios ribos, nepaisydami bet kokios jiems daromos psichologinės bei socialinės įtakos, taip pat gali save įveikti, apsigręžti, apsispręsti gėrio naudai ir atgimti. Jie pajėgia sąžiningai pažvelgti į save, pasibjaurėti savimi ir pasukti nauju keliu tikrosios laisvės link²¹.

Dievas žmoguje įdiegė gebėjimą išeiti iš savęs kito link ir kiekvienas laisvai mąstantis žmogus gali šį gebėjimą išsiugdyti.

Pamatinė savęs peržengimo nuostata, pralaužianti užsisklendusią sąmonę ir egocentriškumą, yra esminis veiksnys, įgalinantis visokį rūpinimąsi kitais bei aplinka ir duodantis pradžią moralinei reakcijai svarstyti kiekvienos veiklos ir kiekvieno asmeninio sprendimo poveikį išorei. Gebėdami įveikti individualizmą, galėsime veiksmingai sukurti alternatyvią gyvenimą, kuri lems reikšmingas permainas visuomenėje.²²

Net ir ištikus pasaulinei ekologiškai, moralinei, socialinei krizei žmogus nėra pasmerktas žūti. Įveikęs tiek krizių, žmogus yra įgalus įveikti ir šitą. „Jis yra savyje *suskilęs*, todėl visas jo gyvenimas – ir asmeninis, ir bendruomeninis – pasireiškia kaip kova, dažnai dramatiška, tarp gėrio ir blogio, šviesos ir tamsybių“²³. Intelektinė žmogaus prigimtis turi būti tobulinama remiantis išmintimi, kuri švelniai kreipia jo dvasią ieškoti ir mylėti tai, kas teisinga ir gera. „Pasisavinus išmintį, regimi dalykai žmogų veda į neregimuosius“²⁴. Šiandieninis pasaulis susiduria su edukaciniu iššūkiu. Daugelis žmonių, ypač jaunimo, supranta, kad daiktų ir pramogų perteklius nesuteikia širdžiai trokštamos prasmės ir džiaugsmo, tačiau esama vartotojiška aplinka trukdo subrandinti kitokius įpročius. Ekologinis švietimas, daugiausia koncentravęsis į mokslinės informacijos sklaidą, grėsmių prevenciją ir poveikio aplinkai vertinimą, šiuo metu linksta į

instrumentiniu protu besiremiančių modernybės mitų (individualizmo, begalinės pažangos, konkurencijos, vartotojiškumo, nereguliuojamos rinkos) kritiką stengiantis atkurti įvairius ekologinės pusiausvyros lygmenis – vidinės pusiausvyros su savimi ir kitais, gamtinės pusiausvyros su visomis gyvomis būtybėmis, dvasinės darnos su Dievu. Ekologinis švietimas turėtų nuteikti šuoliui į šį Slėpinį, kuris ekologiškai etikai suteikia giliausią prasmę²⁵.

Savo ir visos kūrinių bendrystės suvokimas brandina, sutvirtina dvasią ir žmogus tampa pajėgus vartotojiškoje aplinkoje įsipareigoti ekologijai, pradėdamas nuo

²¹ Pranciškus, *Enciklika Laudato Si*, 205.

²² Ten pat, 208.

²³ Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium et spes* (1965), 13.

²⁴ Ten pat, 15.

²⁵ Pranciškus, *Enciklika Laudato Si*, 210.

mažų darbų: energijos ir išteklių taupymo, daugkartinio naudojimosi daiktų pasirinkimo, atliekų rūšiavimo ir kitų. Šios pastangos nepakeis pasaulio staiga, bet

tokiais veiksmais visuomenėje skleidžiamas gėris, visada duodantis vaisių, kurių dažnai nepastebime; taip žemėje duodama pradžia kartais neregimai pasklindančiam gėriui. Be to, tokio elgesio praktikavimas atkuria mūsų kilnumo jausmą, kreipia į didesnę egzistencinę gelmę, leidžia patirti, kad šiame pasaulyje verta gyventi²⁶.

Popiežius Pranciškus ypač pabrėžia šeimos, kaip pagrindinės edukacijos aplinkos, reikšmę. Šeimą jis laiko visapusiško ugdymo vieta, kur gali skleisti įvairūs, tarp savęs artimai susiję asmens brendimo aspektai. Šeima yra

vieta, kur gyvybė, Dievo dovana, gali būti tinkamai priimta bei saugoma nuo dažnų pavojų, su kuriais ji susiduria, ir vystytis laikantis tikrai žmogiškų reikalavimų. Priešingai vadinamajai mirties kultūrai šeima yra gyvybės kultūros buveinė²⁷.

Darnioje šeimoje vaikui išugdomi pirmieji pagarbos, rūpinimosi gyvybe įpročiai, jis išmokomas pagarbos aplinkai ir tausojančio elgesio. Tačiau šiandieninės šeimos susiduria su dideliais modernaus pasaulio iššūkiais ir dažnai nebėra pajėgios vykdyti savo misiją. Benediktas XVI savo homilijoje pradedant Petro tarnybą pastebėjo: „Išorinių dykumų pasaulyje daugėja, nes didelės tapo vidinės dykumos“²⁸. Išaugę nepilnose, pažeistose vartotojiškų tarpusavio santykių šeimose, nepažinę tikros meilės ir rūpesčio žmonės nesugeba sukurti sveikų, tvarių savo šeimų, kur vaikams būtų perduodamos amžinosios vertybės. Todėl užduotis ugdyti jaunosios kartos sąmoningumą tenka mokykloms, Bažnyčiai ir visai krikščionių bendruomenei. Ši misija gali būti vykdoma per grožį, sakralinį meną, liturgiją, praktikuojamą saikingumą, kontempliatyvų žvilgsnį į kūriniją.

Vaikus patraukia šventosios Teresės Lizjietės pavyzdys, kuri mokė žengti mažuoju meilės keliu ir nepraleisti progos tarti švelnų žodį, nusišypsoti, padaryti kokį nors nedidelį veiksma, sėjantį taiką ir draugystę. Brolybės Viešpatyje pojūtis, kai patiriama ir dovanojama nepelnyta meilė skatina mylėti ir priimti vėją, saulę ar debesis, nors to nekontroliuojame.²⁹

Daugeliui sekulariose šeimose gyvenančių vaikų tikybos pamokos teikia vienintelę galimybę išgirsti žinią apie Dievo planą žmogui, suvokti savo, kaip kūrinijos

²⁶ Ten pat, 212.

²⁷ Jonas Paulius II, *Enciklika Centesimus annus*, 842 (1991), žiūrėta 2018 11 11, http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/centesimus-annus.html.

²⁸ Benediktas XVI, *Homily of the beginning of the Petrine Ministry of the bishop of Rome*, 2005.

²⁹ Pranciškus, *Enciklika Laudato Si*, 230.

saugotojo, paskirtį ir išsiugdyti atsakomybę už Dievo patikėtus kūrinius. Siekdamas perteikti šią žinią moksleiviams tikybos mokytojas turi stiprinti savo asmeninį ryšį su kūriniu ir sugebėti sudominti gamtosauginėmis temomis. Tikybos mokymo programoje ir metodinėse rekomendacijose nėra nurodymo mokytojams supažindinti mokinį su enciklikoje „Laudato Si“ ar kituose popiežiaus Pranciškaus darbuose pateikiamomis žmonijos santykių su kūriniu apibrėžiančiomis nuostatomis.

Atsakomybės už kūrinių suvokimo įmanoma tikėtis, jei vaikai bus ugdomi geru asmeniniu pavyzdžiu, o ekologinio ugdymo turinys bus integruotas į visas veiklas. Svarbu, kad gaunama ekologinio mąstymo patirtis mokykloje ar Bažnyčioje nekonfrontuotų su šeimos nuostatomis, nes vaikai, stebėdami suaugusiųjų požiūrį į gamtą, susikuria nevienodą, o neretai neigiamą santykį su aplinka, todėl darbas su vaikų tėvais yra ypač reikšmingas. „Pastebėta, kad moksleivių santykį su gamta lemia dorovinės jų nuostatos: kuo moksleivis dorovingesnis, tuo aukštesnė ekologinė jo kultūra“³⁰.

„Krikščionių akimis, visi kūriniai materialioje visatoje savo tikrąją prasmę suranda įsikūnijusiam Žodyje, nes Dievo Sūnus į savo asmenį įtraukė dalį materialios visatos, pasėdamas joje galutinio perkeitimo daigą“³¹. Kūrinių labiausiai išaukštinama Eucharistijoje.

Eucharistija sujungia dangų ir žemę, aprėpia ir persunkia visą kūrinių. Pasaulis, išėjęs iš Dievo rankų, sugrįžta pas Jį per džiugų ir pilnatvišką garbinimą: eucharistinėje Duonoje „kūrinių stiebiasi sudievinimo, šventųjų jungtvių, susivienijimo su pačiu Kūrėju link.“³²

Popiežius Pranciškus ragina tikinčiuosius neapleisti sekmadienio šventų Mišių, nes sekmadienis, kaip žydų Šabas, yra gydančioji ir apvalančioji diena³³, o „sakramentai – Dievo mėgstamas būdas materiją paversti priemone antgamtiniam gyvenimui perteikti“³⁴. Sekmadienio šventimas įpareigoja susilaikyti nuo darbo, leidžia pamatyti šalia esančius žmones ir atkreipti dėmesį į jų teises, taip pasirūpinant gamta ir vargšais. Popiežiaus Pranciškus perspėja apie globalios ekologinės katastrofos grėsmę³⁵ ir išreiškia susirūpinimą dėl dėl to, kad dalies pasaulio šalių gyventojai kenčia nuo bado ar gėlo vandens trūkumo³⁶.

Susitaikymas su Dievu ir broliais, kuriam savo enciklikoje „Laudato Si“ kviečia popiežius Pranciškus, yra įgyvendinamas dėkojant už gautas dovanas ir dalijantis gamtos teikiamais vaisiais. Ne etiniai ir technologiniai pasiekimai, bet

³⁰ V. Bernotas, *Ekologinės moksleivių kultūros ugdymas* (Vilnius: Acta pedagogica Vilnensia, 1998).

³¹ Pranciškus, *Enciklika Laudato Si*, 235.

³² Ten pat, 236.

³³ Pranciškus, *Enciklika Laudato Si*, 237.

³⁴ Ten pat, 235.

³⁵ Ten pat, 161.

³⁶ Ten pat, 28.

amžina Dievo ir kiekvieno jo kūrinio harmonija bei žmogaus laisvė pagydytą planetą. Todėl, perkeitę savo širdis, „turime melstis, tarsi viskas priklausytų nuo Dievo valios, ir dirbti, tarsi viskas priklausytų nuo mūsų.“³⁷

Išvados

1. Tarptautiniuose susitarimuose ir deklaracijose klimato kaitos politikos srityje pabrėžiama, kad gamtos išsaugojimas yra svarbiausias žmonijos uždavinys, pateikiamos aplinkosauginės gairės, akcentuojamas darnus vystymasis, kuris turi apimti tris pagrindines sferas: aplinkosauginę, socialinę ir ekonominę, kurių kiekviena traktuojama kaip lygiavertė, o santykiai grindžiami racionalių gamtos išteklių naudojimu, išsaugojimu, atkūrimu ir kiekvieno žmogaus saugiu egzistavimu. Popiežius Pranciškus savo enciklikoje „Laudato Si“ teigiamai vertina šias iniciatyvas ir išsamiai, argumentuotai pakylėja jas į teologinį antgamtinį lygmenį. Šio dokumento dėka, asmuo yra įgalinamas meilės santykiyje su Viešpačiu Kūrėju prisiimti asmeninę atsakomybę už jam patikėtą kūriniją.

2. Iš Šventajame Rašte pateikto Pasaulio sukūrimo aprašymo galima teigti, kad Dievas pasaulį sukūrė žmogui, mylėdamas jį ir paskirdamas savo kūrinijos valdytoju. Dievas viską sukūrė pagal išmatavimus, tikslų skaičių ir svorį, todėl mokslui tenka užduotis – skaityti Dievo parašytą kūrinijos knygą ir suprasti, kaip pasaulis yra sukurtas. Kūrimas buvo suverenus Dievo aktas – Dievas neperformavo kažko prieš tai buvusio į tai, kas dabar yra, bet viską sukūrė iš nieko pašaukdamas egzistencijai. Senojo Testamento Pradžios knygoje atskleidžiamas rūšių sukūrimas, kuris buvo vykdomas nuosekliai nuo paprastesnio iki sudėtingesnio organizmo. Pasaulio sukūrimo pabaigoje Dievas sukūrė žmogų panašų į savo paveikslą ir panašumą bei atidavė kūriniją jo valdžiai.

3. Ne tik krikščioniškoje aplinkoje, bet ir tarp sekuliarių mokslininkų bei mąstytojų subrendo supratimas, kad ekologinė krizė pirmiausia yra etinė, psichologinė, kultūrinė, moralinė ir religinė, o ne vien technologinė problema, todėl jai spręsti būtinas žmonių švietimas, mąstymo ir gyvenamosios pokyčiai. Ne tik tikintieji, bet viso pasaulio geros valios žmonės turi atkreipti dėmesį į tai, kas vyksta bendruose žmonijos namuose ir sureaguoti į popiežiaus Pranciškaus skatinimą prisiimti asmeninę atsakomybę už kūriniją. Dorovinius pamatus būtina pradėti formuoti vaikystėje, todėl šeimos, mokyklos, bendruomenės, Katalikų Bažnyčia turi skirti didelį dėmesį vaikų doriniam ugdymui, o ekologinio mąstymo turinys turi būti integruotas į daugelį disciplinų.

4. Siekiant perteikti popiežiaus Pranciškaus enciklikoje „Laudato si“ pristatytas žmogaus santykį su kūrinija apibrėžiančias nuostatas, tikybės mokymo turinyje turi

³⁷ Popiežius Pranciškus, *Homilija Taikos dienos proga*, 2018.

būti asmeninę atsakomybę už visą Dievo kūriniją ugdančios temos: kreacionistinė Pasaulio sukūrimo teorija, Dievo žmogui paskirta kūrinijos valdymo misija ir žmogaus santykis su kūrinija. Tad tikybos mokytojų savarankiškas pasirinkimas perteikti mokslieviams šio pontifiko raginimą tikintiesiems ir visiems geros valios žmonėms prisiimti asmeninę atsakomybę už kūriniją teikia pagrindą tikėtis visuomenės narių ekologinio sąmoningumo augimo ateityje. Siekiant, kad žmonių atsakomybė už kūriniją didėtų, tikybos pamokoms, kaip ir visai švietimo sistemai būtina atsinaujinti.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Benediktas XVI. *Homily of the begining of the Petrine Ministry of the bishop of Rome* (2005). Žiūrėta 2019 02 05. <http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/homilies/2005.index.html>.
2. Benediktas XVI. *Žinia 2008 m. Pasaulinės taikos dienos proga* (2008). Žiūrėta 2018 11 20. <http://eis.katalikai.lt/vb/popieziai>.
3. Benediktas XVI. *Žinia 43-osios Pasaulinės taikos dienos proga* (2010). Žiūrėta 2018 11 20. http://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/benediktas_xvi/zinios/2009-12-08_taikos-dienos-proga-2010/eiss=Žinia-1990-m.-Pasaulinės-taikos-dienos-proga.
4. Bernotas, V. *Ekologinės moksleivių kultūros ugdymas*. Vilnius: Acta Pedagogica Vilnensia, 1998.
5. Čiegis, R., Gavenauskas, A., Dautartė, A., Pekarskas, J., Jančius, R. „Darnus ekonomikos vystymasis: etiniai ir dvasingumo pagrindai“ (2017). Žiūrėta 2018 10 11. https://www.researchgate.net/publication/317550065_DARNUS_EKONOMIKOS_VYSTYMASIS_ETINIAI_IR_DVASINGUMO_PAGRINDAI.
6. Girnius, J. *Raštai*. T. 1. Vilnius: Mintis, 1991.
7. John Paul II. *Common Declaration on Enviromental Ethics* (2002). 2019 02 05. http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/2002/june/documents/hf_jp-ii_spe_20020610_venice-declaration.html.
8. John Paul II. *Message for the celebration od World Day of Peace. Peace with God the Creator, peace with all of creation* (1990). Žiūrėta 2019 02 05. http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_19891208_xxiii-world-day-for-peace.html.
9. Jonas Paulius II. *Enciklika Centesimus annus* (1991). Žiūrėta 2018 11 11. http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/centesimus-annus.html.
10. Kardelis, N. *Naujasis ateizmas* (2013). Žiūrėta 2018 12 06. <http://ateitieszurnalas.lt/index.php/lt/main/category/Naujienos/138>.
11. *Katalikų Bažnyčios Katekizmas*. Kaunas: Tarpdiecezinė Katechetikos Komisijos Leidykla, 1996.
12. L. Larivera, žurnalas *La Civiltà Cattolica* (2015), Nr. 3961, 579 p. Žiūrėta 2019 01 24. <https://www.laciviltacattolica.it/articolo/religioni-e-crisi-ecologica/>.
13. Pew Reserch Center ataskaita (2013). Žiūrėta 2017 lapkričio 20 d. <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2013/03/22/number-of-christians-rises-but-their-share-of-world-population-stays-stable/>.
14. Popiežius Pranciškus *Enciklika Laudato Si* (2015). Žiūrėta 2018 11 14. <http://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/pranciskus/enciklikos/laudato-si>.
15. Ratzingeris, J. *Pradžioje Dievas sukūrė*. Vilnius: Bernardinai.lt, 1996.
16. *Šventas Raštas*. Vilnius: Katalikų pasaulis, 1998.
17. Tarpatautinė teologijos komisija. *Bendrystė ir tarnystė. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą*, 2005, 59. Internetui parengė Katalikų interneto tarnyba. Žiūrėta 2019 01 14,

http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_doc_20040723_communion-stewardship_lit.html#_pagal.

18. Vatican news. Popiežius priminė rugsėjo pirmąją minimą Kūrinių dieną (2018). *Vatican news*. Žiūrėta 2018 11 01. <https://www.vaticannews.va/lt/popiezius/news/2018-08/popiezius-primine-rugsejo-1-aja-minima-kurinijos-diena.html>.
19. Vatikano II Susirinkimo dokumentai. *Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčių šiuolaikiniame pasaulyje „Gaudium et Spes“*. Vilnius: Aidai, 1965.

Gauta: 2019 02 06

Parengta spaudai: 2019 03 12

Eugenijus DANILEVIČIUS, Violeta GRAVROCK

RESPONSIBILITY FOR CREATION ACCORDING TO THE ENCYCLICAL LETTER OF POPE'S FRANCIS „LAUDATO SI“

S u m m a r y

Pope Francis, continuing the works of his predecessors St. John Paul II and Benedict XVI, has released an encyclical letter dedicated to the link between nature and human ecology, about general home *Laudato Si*, in which he reveals the problems surrounding world's ecosystems and calls on Christians to take personal responsibility for the preservation of creation. The international agreements and declarations on climate change emphasize that nature conservation is the most important task of humankind, providing with environmental guidelines and highlighting sustainable development. It must cover three main areas: environmental, social and economic, where all of them are interpreted equally and relations are based on the rational use, conservation, restoration of natural resources and safe existence of every person. In his encyclical letter *Laudato Si*, Pope Francis welcomes these initiatives and comprehensively and reasonably raise them to the theological transcendent level. Thanks to this document, a person is empowered to take personal responsibility for creation entrusted to him in relationship of love with the Lord Creator.

Encyclical *Laudato si* is based on the characteristics of human responsibility for creation as set forth in The Holy Bible. In the Old Testament, the following main features of responsibility for creation are distinguished: man created according to the image and likeness of God, able to glorify God, to know himself and freely give himself to another, to be a wise master of creation. The New Testament introduces a new aspect of man's relationship with creation - the divine Deity of man.

Pope Francis particularly emphasizes the importance of family as the core of education. He sees family as a place of comprehensive education, where various aspects of the maturation of a person, closely related to one another, can spread. In a harmonious family, a child learns the first habits of respect for life and environment, and sustainable behavior. However, today's families face major challenges in the modern world and are often no longer able to fulfill their mission. Having grown up in incomplete, damaged families of unrelated relationships, without knowing true love and care, people fail to create healthy, sustainable families, where eternal values are passed on to children. That is why schools, the Church and the whole Christian community have a duty to raise awareness among the younger generation. This mission can be performed through beauty, sacred art, liturgy, practiced moderation, contemplative look into creation.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: kūrinija, atsakomybė už kūrinją, ekologinis švietimas, enciklika *Laudato Si*.

KEY WORDS: creation, responsibility for creation, ecological education, encyclical letter *Laudato Si*.

Eugenijus DANILEVIČIUS – socialinių mokslų (edukologija) daktaras, VDU Vytauto Didžiojo universiteto, Religijos studijų katedros vedėjas, profesorius, Gimnazijos g. 7, 44260. Kaunas, El. paštas: eugenijus.danilevicius@vdu.lt.

Eugenijus DANILEVIČIUS – doctor of social sciences (educology), passed the procedure of habilitation, professor of Vytautas Magnus University, the head of the Department of Religion Studies. Gimnazijos g. 7, LT-44260, Kaunas, Lithuania. E-mail: eugenijus.danilevicius@vdu.lt.

Violeta GRAVROCK – humanitarinių mokslų magistrė. Raisto g. 17, Neveronys, Kauno raj. LT-54478. El. paštas: darom2009.kaunas@gmail.com.

Violeta GRAVROCK – Master of Humanities. Raisto g. 17, Neveronys, Kaunas District LT-54478. E-mail: darom2009.kaunas@gmail.com.